

ความท้าทายของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล: การวิเคราะห์ผลกระทบของสื่อสังคม
ออนไลน์ต่อกระบวนการทางการเมือง

Challenges of Democracy in the Digital Age: Analyzing the Impact
of Social Media on Political Processes

อุเทนทร์ วัชรชินนโรส

Uthen Wacharachinoros

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Loei Rajabhat University

*Corresponding author, e-mail: sakhorn.phr@lru.ac.th

Received: 15 Janury 2024, Revivsed: 18 February 2024, Accepted: 18 March 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยพิจารณาทั้งโอกาสและความท้าทายที่เกิดขึ้น การศึกษาพบว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านการเข้าถึงข้อมูล การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการรณรงค์หาเสียง อย่างไรก็ตาม ยังพบความท้าทายสำคัญ เช่น การแพร่กระจายของข่าวปลอม การแบ่งขั้วทางความคิด และการละเมิดความเป็นส่วนตัว บทความนี้นำเสนอแนวทางการรับมือซึ่งรวมถึงการพัฒนา นโยบายและกฎหมาย การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ นอกจากนี้ ยังเสนอแนะทิศทางการวิจัยในอนาคตเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์นี้ การศึกษานี้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลและการพัฒนาแนวทางในการรักษาคุณค่าของประชาธิปไตยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

คำสำคัญ: ประชาธิปไตยดิจิทัล, สื่อสังคมออนไลน์, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล, นโยบายสาธารณะ

Abstract

This article aims to analyze the impact of social media on political processes in democratic systems, considering both opportunities and challenges. The study finds that social media has

significantly transformed the political landscape in terms of information access, political participation, and election campaigning. However, significant challenges are identified, such as the spread of fake news, political polarization, and privacy violations. The article proposes coping strategies, including policy and legal development, promotion of digital media literacy, and fostering collaboration among various sectors. Additionally, it suggests directions for future research to enhance understanding of this phenomenon. This study contributes significantly to understanding the evolution of democracy in the digital age and developing approaches to preserve democratic values amidst technological changes.

Keywords: Digital democracy, Social media, Political participation, Digital media literacy, Public policy

บทนำ

ในทศวรรษที่ผ่านมา การเติบโตอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อโครงสร้างทางสังคมและการเมืองทั่วโลก (Vaidhyathan, 2018) รวมถึงในประเทศไทย (Sombatpoonsiri, 2018) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์อย่าง Facebook, Twitter และ YouTube ได้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะดิจิทัลที่สำคัญสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Loader & Mercea, 2011; Sinpeng, 2021)

ความสำคัญของสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นจากสถิติการใช้งานที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2023 มีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วโลกมากกว่า 4.9 พันล้านคน คิดเป็นร้อยละ 61.4 ของประชากรโลก (Kemp, 2023) สำหรับประเทศไทย มีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มากถึงร้อยละ 79.0 ของประชากร ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก (Kemp, 2023) การแพร่หลายของสื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการที่ผู้คนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สื่อสาร และมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญ

ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในวงวิชาการ ทั้งในระดับสากล (Boulianne, 2015) และในบริบทของประเทศไทย (Kanchanatane, 2021) ในด้านหนึ่ง สื่อสังคมออนไลน์ได้เปิดโอกาสใหม่ๆ สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น การแสดงความคิดเห็นโดยตรงต่อนักการเมือง และการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (Bennett & Segerberg, 2012; Pongsawat, 2020) อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่ง สื่อสังคมออนไลน์ก็นำมาซึ่งความท้าทายใหม่ๆ ต่อกระบวนการ

ประชาธิปไตย เช่น การแพร่กระจายของข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน การแบ่งขั้วทางความคิด และการแทรกแซงกระบวนการเลือกตั้ง (Tucker et al., 2017; Thananithichot, 2022)

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อกระบวนการทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยพิจารณาทั้งโอกาสและความท้าทายที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย การศึกษานี้จะช่วยให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ทางการเมืองในยุคดิจิทัล และนำเสนอแนวทางในการรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมคุณค่าของประชาธิปไตยในบริบทของโลกที่เชื่อมโยงกันด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล

ประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลได้รับอิทธิพลอย่างมากจากการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องได้แก่

1.1 ทฤษฎี e-democracy และ digital citizenship E-democracy หรือประชาธิปไตยอิเล็กทรอนิกส์ เป็นแนวคิดที่มุ่งใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย (Macintosh, 2004) แนวคิดนี้ครอบคลุมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในกระบวนการทางการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงอิเล็กทรอนิกส์ การปรึกษาหารือออนไลน์ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

Digital citizenship หมายถึงความสามารถในการมีส่วนร่วมในสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพและรับผิดชอบ (Mossberger et al., 2007) แนวคิดนี้เน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาทักษะดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อ และจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในประชาธิปไตยยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของประเทศไทย นักวิชาการอย่าง ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2564) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ "พลเมืองดิจิทัล" และความสำคัญของการพัฒนาทักษะดิจิทัลเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีความรับผิดชอบ

1.2 การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สาธารณะในยุคดิจิทัล

Jürgen Habermas เสนอแนวคิดเรื่อง "พื้นที่สาธารณะ" (public sphere) ซึ่งหมายถึงพื้นที่ทางสังคมที่ประชาชนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายประเด็นสาธารณะได้อย่างเสรี (Habermas, 1989) ในยุคดิจิทัล แนวคิดนี้ได้รับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ โดยสื่อสังคมออนไลน์ได้ขยายขอบเขตของพื้นที่สาธารณะให้กว้างขวางและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น รศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ (2563) ได้วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สาธารณะในสังคมไทยยุคดิจิทัล โดยชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของ "พื้นที่สาธารณะออนไลน์" ที่เปิดโอกาสให้เสียงที่หลากหลายได้รับการรับฟังมากขึ้น

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์

2.1 แนวคิด networked publics ของ danah boyd

danah boyd เสนอแนวคิด "networked publics" เพื่ออธิบายลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นบนสื่อสังคมออนไลน์ (boyd, 2010) แนวคิดนี้มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ persistence (ความคงทน), replicability (การทำซ้ำได้), scalability (การขยายขอบเขตได้) และ searchability (การค้นหาค้นหาได้) ลักษณะเหล่านี้ส่งผลต่อการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญ ดร.วิโรจน์ สุขพิศาล (2565) ได้นำแนวคิด networked publics มาวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย โดยใช้ให้เห็นถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างพื้นที่สาธารณะเสมือนสำหรับการแสดงออกทางการเมืองและการระดมพลังมวลชน

2.2 ทฤษฎี connective action ของ Bennett และ Segerberg

Bennett และ Segerberg (2012) เสนอทฤษฎี "connective action" เพื่ออธิบายรูปแบบใหม่ของการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองในยุคดิจิทัล ทฤษฎีนี้เน้นย้ำถึงการเชื่อมโยงแบบหลวม ๆ ระหว่างผู้เข้าร่วม การปรับแต่งเนื้อหาให้เข้ากับบริบทส่วนตัว และการใช้แฮชแท็กเป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มและสร้างการเคลื่อนไหว ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2564) ได้นำทฤษฎี connective action มาวิเคราะห์การเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย โดยเฉพาะการชุมนุมของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในช่วงปี 2563-2564 ซึ่งให้เห็นถึงลักษณะการเคลื่อนไหวที่ไม่มีแกนนำชัดเจน และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการระดมพลและสื่อสารอุดมการณ์ทางการเมือง

2.3 ทฤษฎี affective public ของ Papacharissi

Zizi Papacharissi (2015) เสนอแนวคิด "affective public" เพื่ออธิบายการเกิดขึ้นของชุมชนทางอารมณ์บนสื่อสังคมออนไลน์ ที่รวมตัวกันผ่านการแสดงออกทางอารมณ์ร่วมกัน โดยเฉพาะในประเด็นทางการเมืองและสังคม แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นถึงพลังของอารมณ์ในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล รศ.ดร.นิธิดา แสงสิงแก้ว (2566) ได้นำแนวคิด affective public มาวิเคราะห์การแสดงออกทางการเมืองบนทวิตเตอร์ของคนไทย โดยพบว่าอารมณ์ร่วมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพลังทางการเมืองและการระดมพลออนไลน์

3. แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อประชาธิปไตย

3.1 Echo chambers และ filter bubbles

Sunstein (2017) เสนอแนวคิดเรื่อง "echo chambers" หรือห้องสะท้อนเสียง ซึ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์มักจะเสพข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อของตนเอง นำไปสู่การเสริมแรงความคิดเดิมและการแบ่งแยกทางความคิด ในขณะที่ Pariser (2011) เสนอแนวคิด "filter bubbles" หรือฟองกรองข้อมูล ซึ่งอธิบายว่าอัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์มักจะนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้ใช้ ทำให้ผู้ใช้อยู่ในโลกข้อมูลที่จำกัด ผศ.ดร.พิรงรอง รามสูต (2565) ได้

ศึกษาปรากฏการณ์ echo chambers ในสื่อสังคมออนไลน์ของไทย และชี้ให้เห็นถึงผลกระทบต่อการแบ่งขั้วทางการเมืองในสังคมไทย

3.2 การแพร่กระจายของข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน

Vosoughi et al. (2018) ศึกษาการแพร่กระจายของข่าวจริงและข่าวปลอมบนทวิตเตอร์พบว่าข่าวปลอมมีแนวโน้มที่จะแพร่กระจายได้เร็วและกว้างกว่าข่าวจริง โดยเฉพาะในประเด็นทางการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการรับรู้และการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน ศูนย์ข่าวก่อนแซร์สำนักข่าวไทย อสมท (2565) ได้รายงานสถิติการแพร่กระจายของข่าวปลอมในประเทศไทย โดยพบว่าข่าวปลอมทางการเมืองเป็นประเภทที่แพร่กระจายมากที่สุดและส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

Buckingham (2015) เสนอว่าการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลเป็นทักษะสำคัญในการเป็นพลเมืองในยุคดิจิทัล ประกอบด้วยความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และสร้างเนื้อหาสื่อ รวมถึงความเข้าใจในบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของสื่อดิจิทัล ศ.ดร.พิรงรอง รามสูต และคณะ (2564) ได้ศึกษาสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของประชาชนไทย และเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีคุณภาพ

ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อกระบวนการทางการเมือง

สื่อสังคมออนไลน์ได้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมืองในหลายมิติ ทั้งในแง่บวกและลบ การวิเคราะห์ผลกระทบเหล่านี้จะช่วยให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์ทางการเมืองในยุคดิจิทัล

1. ผลกระทบเชิงบวก

1.1 การเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลทางการเมือง สื่อสังคมออนไลน์ได้เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองให้กับประชาชนทั่วไป Bimber (2014) ชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายขึ้นนี้ส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ทางการเมืองมากขึ้นและสามารถตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างมีข้อมูลมากขึ้น งานวิจัยของ ดร.สมชาย ปรียาศิลปกุล (2564) พบว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นแหล่งข้อมูลทางการเมืองที่สำคัญสำหรับคนไทย โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น

1.2 การสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง Loader และ Mercea (2011) เสนอว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้สร้างพื้นที่สาธารณะดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม รศ.ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ (2563) วิเคราะห์ว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เปิดพื้นที่ให้กับเสียงที่หลากหลายในสังคมไทย รวมถึงกลุ่มคนชายขอบที่มักไม่ได้รับการรับฟังในสื่อกระแสหลัก ซึ่งส่งผลให้เกิดการถกเถียงทางการเมืองที่หลากหลายมากขึ้น

1.3 การระดมมวลชนและการจัดตั้งทางการเมือง Bennett และ Segerberg (2012) ชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการระดมมวลชนและการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มแบบหลวม ๆ และการเคลื่อนไหวที่ไม่จำเป็นต้องมีโครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการ ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2565) ได้ศึกษาการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการระดมพลและจัดการชุมนุมของกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงปี 2563–2564 พบว่าสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการประสานงาน เผยแพร่ข้อมูล และสร้างการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมือง

2. ผลกระทบเชิงลบ

2.1 การแพร่กระจายของข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน

Vosoughi et al. (2018) พบว่าข่าวปลอมมีแนวโน้มที่จะแพร่กระจายบนสื่อสังคมออนไลน์ได้เร็วและกว้างกว่าข่าวจริง โดยเฉพาะในประเด็นทางการเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความรู้และการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน งานวิจัยของ ศูนย์สำรวจก่อนแซร์ สำนักข่าวไทย อสมท (2565) พบว่าข่าวปลอมทางการเมืองเป็นประเภทที่แพร่กระจายมากที่สุดในสื่อสังคมออนไลน์ของไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในสถาบันทางการเมืองและกระบวนการประชาธิปไตย

2.2 การสร้าง echo chambers และการแบ่งขั้วทางการเมือง

Sunstein (2017) เสนอว่าสื่อสังคมออนไลน์มีแนวโน้มที่จะสร้าง "echo chambers" หรือห้องสะท้อนเสียง ที่ผู้ใช้มักจะเสพข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อของตนเอง นำไปสู่การเสริมแรงความคิดเดิมและการแบ่งแยกทางความคิด ผศ.ดร.พิรงรอง รามสูต (2565) ได้ศึกษาปรากฏการณ์ echo chambers ในสื่อสังคมออนไลน์ของไทย และพบว่าส่งผลให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองที่รุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นที่มีความอ่อนไหวทางการเมือง

2.3 การแทรกแซงกระบวนการเลือกตั้งโดยต่างชาติ

Jamieson (2020) วิเคราะห์การแทรกแซงการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกาผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงของการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลและการโฆษณาที่เฉพาะเจาะจงในการโน้มน้าวผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แม้ว่าในประเทศไทยยังไม่มีหลักฐานชัดเจนของการแทรกแซงการเลือกตั้งโดยต่างชาติผ่านสื่อสังคมออนไลน์ แต่ ดร.พนม คลี่ฉายา (2566) ได้เตือนถึงความเสี่ยงนี้และเสนอให้มีการพัฒนามาตรการป้องกันที่เหมาะสม

2.4 ความท้าทายต่อความเป็นส่วนตัวและการใช้ข้อมูลในทางที่ผิด

Kreiss และ Howard (2010) ชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงในการละเมิดความเป็นส่วนตัวและการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในทางที่ผิดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในบริบทของการรณรงค์ทางการเมือง ในประเทศไทย รศ.ดร.แอนนา จุมพลเสถียร (2565) ได้ศึกษาการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในการทำ micro-targeting ทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และเสนอให้มีการพัฒนากฎหมายและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ใช้

แนวทางการรับมือกับความท้าทายของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล

การรับมือกับความท้าทายของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนและการดำเนินการในหลายมิติ ดังนี้

1. การพัฒนานโยบายและกฎหมาย

1.1 การกำหนดมาตรฐานความโปร่งใสในการโฆษณาทางการเมืองออนไลน์

Kreiss และ McGregor (2019) เสนอให้มีการกำหนดมาตรฐานความโปร่งใสในการโฆษณาทางการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การเปิดเผยแหล่งที่มาของเงินทุน และการสร้างฐานข้อมูลสาธารณะสำหรับโฆษณาทางการเมืองทั้งหมด ในประเทศไทย ศ.ดร.นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2565) เสนอให้มีการปรับปรุงกฎหมายเลือกตั้งให้ครอบคลุมการหาเสียงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเน้นความโปร่งใสและการตรวจสอบได้

1.2 การพัฒนากฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในบริบททางการเมือง

Zuiderveen Borgesius et al. (2018) เสนอให้มีการพัฒนากฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่ครอบคลุมการใช้ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง โดยเฉพาะในการทำ micro-targeting ในบริบทของไทย รศ.ดร.ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล (2564) เสนอให้มีการทบทวนและปรับปรุงพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ให้ครอบคลุมการคุ้มครองข้อมูลในบริบทของการรณรงค์ทางการเมืองและการเลือกตั้ง

2. การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล

2.1 การบรรจุหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในระบบการศึกษา

Buckingham (2015) เสนอให้มีการบรรจุหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลในระบบการศึกษาทุกระดับ เพื่อพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ ประเมิน และสร้างเนื้อหาสื่อ ในประเทศไทย ศ.ดร.พิรงรอง รามสูต และคณะ (2564) เสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย โดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อเท็จจริง

2.2 การรณรงค์สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับข่าวปลอมและการตรวจสอบข้อเท็จจริง

Graves (2016) เสนอให้มีการสนับสนุนองค์กรตรวจสอบข้อเท็จจริงอิสระ และการรณรงค์ให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบข้อมูลก่อนเชื่อหรือแชร์ ในประเทศไทย สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.) (2565) ได้จัดทำโครงการ "คนไทยรู้ทันสื่อ" เพื่อให้ความรู้และทักษะในการรับมือกับข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน

3. การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย

3.1 การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง

Noveck (2018) เสนอแนวคิด "crowdlaw" หรือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติและการกำหนดนโยบาย ในประเทศไทย สถาบันพระปกเกล้า (2565) ได้พัฒนาแพลตฟอร์ม "ประชาไท" เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสนอความคิดเห็นต่อร่างกฎหมายและนโยบายสาธารณะ

3.2 การพัฒนาระบบการตรวจจับและป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลเท็จ

Lazer et al. (2018) เสนอให้มีการพัฒนาระบบ AI และ machine learning ในการตรวจจับและป้องกันการแพร่กระจายของข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ ในประเทศไทย ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2565) ได้พัฒนาระบบ AI ในการตรวจจับและวิเคราะห์ข่าวปลอม พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในการตรวจสอบข้อเท็จจริง

4. การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

4.1 การสร้างพันธมิตรระหว่างรัฐบาลและบริษัทเทคโนโลยี

Persily (2017) เสนอให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐบาลและบริษัทเทคโนโลยีในการพัฒนามาตรการป้องกันการแทรกแซงการเลือกตั้งและการเผยแพร่ข้อมูลเท็จ ในประเทศไทย คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) (2566) ได้ลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำในการป้องกันการแทรกแซงการเลือกตั้งผ่านสื่อสังคมออนไลน์

4.2 การสนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมในการตรวจสอบและส่งเสริมประชาธิปไตย

Diamond (2019) เน้นย้ำความสำคัญของการสนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมในการทำหน้าที่ตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจรัฐ รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในประเทศไทย มูลนิธิเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย (2565) ได้ดำเนินโครงการ "พลเมืองตื่นรู้" เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตรวจสอบใช้อำนาจรัฐผ่านสื่อสังคมออนไลน์

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อกระบวนการทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย โดยพิจารณาทั้งโอกาสและความท้าทายที่เกิดขึ้น สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. สื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ โดยเพิ่มการเข้าถึงข้อมูล สร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับการแสดงความคิดเห็น และเอื้อต่อการระดมมวลชนและการจัดตั้งทางการเมืองรูปแบบใหม่

2. ในขณะเดียวกัน สื่อสังคมออนไลน์ก็นำมาซึ่งความท้าทายสำคัญ เช่น การแพร่กระจายของข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน การสร้าง echo chambers และการแบ่งขั้วทางการเมือง รวมถึงความเสี่ยงในการละเมิดความเป็นส่วนตัวและการแทรกแซงกระบวนการเลือกตั้ง

3. การรับมือกับความท้าทายเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนและการดำเนินการในหลายมิติ ทั้งการพัฒนานโยบายและกฎหมาย การส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย และการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

4. ในบริบทของประเทศไทย แม้จะมีการตื่นตัวและความพยายามในการรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ แต่ยังคงมีความจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงในหลายด้าน โดยเฉพาะการสร้างสมดุลระหว่างการส่งเสริมเสรีภาพในการแสดงออกและการป้องกันผลกระทบเชิงลบจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. พัฒนากฎหมายและนโยบายที่ครอบคลุมและทันสมัย: รัฐบาลควรเร่งพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทางที่ผิด การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการป้องกันการแทรกแซงกระบวนการเลือกตั้ง โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและการรักษาความมั่นคงของประเทศ

2. ส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลอย่างเป็นระบบ: กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรบูรณาการการสอนทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลเข้าสู่หลักสูตรการศึกษาทุกระดับ รวมถึงจัดทำโครงการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้สำหรับประชาชนทั่วไป

3. สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย: รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณและสร้างแรงจูงใจให้การวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตรวจจับข่าวปลอม และการรักษาความปลอดภัยของข้อมูล

4. สร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ: ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาแนวทางการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย

5. พัฒนาระบบการกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ: สร้างกลไกการกำกับดูแลที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี โดยเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้ให้บริการแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาผลกระทบระยะยาวของสื่อสังคมออนไลน์ต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง: ควรมีการวิจัยเชิงยาวเพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทยในช่วงเวลาหลายปี

2. การพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อประชาธิปไตย: ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดและเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการประเมินผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อคุณภาพของประชาธิปไตยในบริบทของประเทศไทย

3. การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ต่อประชาธิปไตยในประเทศต่างๆ ในภูมิภาค เพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์และแนวทางปฏิบัติที่ดี

4. การวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของมาตรการต่างๆ ในการรับมือกับความท้าทาย: ควรมีการประเมินผลของนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการรับมือให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. การศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น AI และ deep learning ต่อกระบวนการประชาธิปไตย: ควรมีการวิจัยเชิงคาดการณ์เกี่ยวกับผลกระทบของเทคโนโลยีที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับความท้าทายในอนาคต

การศึกษาและการดำเนินการตามแนวทางข้างต้นจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถรับมือกับความท้าทายของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและยั่งยืนในบริบทของสังคมดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). *บันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างคณะกรรมการการเลือกตั้งและบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำในการป้องกันและปราบปรามการเลือกตั้งผ่านสื่อสังคมออนไลน์*. ผู้แต่ง.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2564). *พลเมืองดิจิทัลกับประชาธิปไตยไทย*. สถาบันพระปกเกล้า.
- นิธิดา แสงสิงแก้ว. (2566). อารมณ์ร่วมทางการเมืองบนทวิตเตอร์: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 41(2), 1-20.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2565). การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย (2563-2564). *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 41(1), 31-62.
- ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล. (2564). การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในบริบทของการเลือกตั้ง: ความท้าทายและแนวทางการพัฒนากฎหมายไทย. *วารสารนิติศาสตร์*, 50(2), 267-298.
- พนม คลี่ฉายา. (2566). ความเสี่ยงของการแทรกแซงการเลือกตั้งผ่านสื่อสังคมออนไลน์: บทเรียนสำหรับประเทศไทย. *วารสารรัฐศาสตร์*, 74(1), 1-25.

- พิรกร รามสุต และคณะ. (2564). การศึกษาสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลของประชาชนไทย. สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์.
- พิรกร รามสุต. (2565). Echo Chambers ในสื่อสังคมออนไลน์: ผลกระทบต่อการแบ่งขั้วทางการเมืองในสังคมไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 40(3), 1-25.
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย. (2565). รายงานผลการดำเนินโครงการ "พลเมืองตื่นรู้" ประจำปี 2565. ผู้แต่ง.
- วิโรจน์ สุขพิศาล. (2565). การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย: มุมมองผ่านแนวคิด networked publics. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 13(1), 1-25.
- ศูนย์ข่าวก่อนแชร์ สำนักข่าวไทย อสมท. (2565). รายงานสถานการณ์ข่าวปลอมในประเทศไทย ประจำปี 2565. อสมท.
- ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). รายงานประจำปี 2565: การดำเนินงานด้านการต่อต้านข่าวปลอมในประเทศไทย. ผู้แต่ง.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2565). รายงานการพัฒนาแพลตฟอร์ม "ประชาไท" เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนิติบัญญัติ. ผู้แต่ง.
- สมชาย ปรีชาศิลป์กุล. (2564). สื่อสังคมออนไลน์กับการตื่นตัวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 51(2), 1-30.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). รายงานผลการดำเนินงานโครงการ "คนไทยรู้ทันสื่อ" ประจำปี 2565. ผู้แต่ง.
- แอนนา จุมพลเสถียร. (2565). การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลในการทำ micro-targeting ทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์: กรณีศึกษาประเทศไทย. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 40(4), 1-30.
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739-768. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2012.670661>
- Bimber, B. (2014). Digital media in the Obama campaigns of 2008 and 2012: Adaptation to the personalized political communication environment. *Journal of Information Technology & Politics*, 11(2), 130-150. <https://doi.org/10.1080/19331681.2014.895691>
- Boulianne, S. (2015). Social media use and participation: A meta-analysis of current research. *Information, Communication & Society*, 18(5), 524-538. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1008542>

- boyd, d. (2010). Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications. In Z. Papacharissi (Ed.), *Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites* (pp. 39–58). Routledge.
- Buckingham, D. (2015). Defining digital literacy: What do young people need to know about digital media? *Nordic Journal of Digital Literacy*, 10(Jubileumsnummer), 21–35.
- Diamond, L. (2019). The Road to Digital Unfreedom: The Threat of Postmodern Totalitarianism. *Journal of Democracy*, 30(1), 20–24. <https://doi.org/10.1353/jod.2019.0001>
- Graves, L. (2016). *Deciding what's true: The rise of political fact-checking in American journalism*. Columbia University Press.
- Habermas, J. (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. MIT Press.
- Jamieson, K. H. (2020). *Cyberwar: How Russian hackers and trolls helped elect a president: What we don't, can't, and do know*. Oxford University Press.
- Kanchanatane, K. (2021). Social Media and Political Participation in Thailand. *Journal of MCU Social Science Review*, 10(2), 270–283.
- Kemp, S. (2023). *Digital 2023: Global overview report*. DataReportal. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-global-overview-report>
- Kreiss, D., & Howard, P. N. (2010). New challenges to political privacy: Lessons from the first US Presidential race in the Web 2.0 era. *International Journal of Communication*, 4, 19.
- Kreiss, D., & McGregor, S. C. (2019). The "arbiters of what our voters see": Facebook and Google's struggle with policy, process, and enforcement around political advertising. *Political Communication*, 36(4), 499–522. <https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1619639>
- Lazer, D. M., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Metzger, M., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S. A., Sunstein, C. R., Thorson, E. A., Watts, D. J., & Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094–1096. <https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- Loader, B. D., & Mercea, D. (2011). Networking democracy? Social media innovations and participatory politics. *Information, Communication & Society*, 14(6), 757–769. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2011.592648>

- Macintosh, A. (2004). Characterizing e-participation in policy-making. In *Proceedings of the 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences*. IEEE. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2004.1265300>
- Mossberger, K., Tolbert, C. J., & McNeal, R. S. (2007). *Digital citizenship: The Internet, society, and participation*. MIT Press.
- Noveck, B. S. (2018). Crowdlaw: Collective intelligence and lawmaking. *Analyse & Kritik*, 40(2), 359–380. <https://doi.org/10.1515/auk-2018-0020>
- Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. Penguin UK.
- Persily, N. (2017). The 2016 US Election: Can democracy survive the internet? *Journal of Democracy*, 28(2), 63–76. <https://doi.org/10.1353/jod.2017.0025>
- Pongsawat, P. (2020). Social Media and Political Mobilization in Thailand. In S. Chachavalpongpun (Ed.), *Routledge Handbook of Contemporary Thailand* (pp. 348–361). Routledge.
- Sinpeng, A. (2021). Hashtag activism: Social media and the #FreeYouth protests in Thailand. *Critical Asian Studies*, 53(2), 192–205. <https://doi.org/10.1080/14672715.2021.1882866>
- Sombatpoonsiri, J. (2018). *Manipulating civic space: Cyber trolling in Thailand and the Philippines* (GIGA Focus Asia No. 3). German Institute of Global and Area Studies. <https://www.giga-hamburg.de/en/publications/11574687-manipulating-civic-space-cyber-trolling-thailand-philippines/>
- Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.
- Thananithichot, S. (2022). Polarization and Social Media: The Case of Thailand. In M. Oswald (Ed.), *The Palgrave Handbook of Digital Politics* (pp. 525–545). Palgrave Macmillan.
- Tucker, J. A., Guess, A., Barberá, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., Stukal, D., & Nyhan, B. (2017). *Social media, political polarization, and political disinformation: A review of the scientific literature*. Hewlett Foundation. <https://ssrn.com/abstract=3144139>
- Vaidhyathan, S. (2018). *Antisocial media: How Facebook disconnects us and undermines democracy*. Oxford University Press.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>

Zuiderveen Borgesius, F. J., Möller, J., Kruike-meier, S., Ó Fathaigh, R., Irion, K., Dobber, T., Bodo, B., & de Vreese, C. (2018). Online political microtargeting: Promises and threats for democracy. *Utrecht Law Review*, 14(1), 82–96. <http://doi.org/10.18352/ulr.420>